

СТАБІЛЬНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ І ЗЄС - ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ НОВОЇ АРХІТЕКТУРИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

КОНОНЕНКО К. А.,
здобувач

Інститут міжнародних відносин
Київського університету
ім. Тараса Шевченка

Україна розглядає співробітництво із Західноєвропейським Союзом як перспективний і ефективний засіб зміцнення європейського миру і стабільності. Така взаємодія має стати підґрунтям реалізації інтересів безпеки України, її інтеграції до впливових європейських інституцій.

Діалог України і ЗЄС повинен бути зорієнтованим на більш активний пошук спільних підходів до ключових проблем безпеки в Європі і прилеглих регіонах.

На сучасному етапі є підстави констатувати певну сталість процесу послідовного розвитку Західноєвропейського Союзу, еволюцію його структурного наповнення, набуття організацією все більшої ваги у створенні дійових механізмів підтримання належного стану континентальної безпеки.

Незважаючи на труднощі на цьому шляху, зумовлені складним перебігом політичних подій у Європі, перепадами у ставленні європейців до трансатлантичного оборонного співробітництва, авторитет Західноєвропейського Союзу неухильно зростає.

До недавнього часу ЗЄС був уповноважений вирішувати питання західноєвропейської оборони, але фактично мав недостатню вагу на континенті, особливо у війсьній сфері, де провідну роль відіграла НАТО¹.

Нині, завдяки активності Європейського Союзу, ЗЄС набув елементів, необхідних для самостійного виконання значного обсягу оборонних завдань. Зокрема, Західноєвропейський Союз вже створює власні збройні сили, до яких належать Єврокорпус та деякі інші військові підрозділи, має доступ до структур НАТО, практично набув офіційного права діяти від імені ЄС².

Разом з тим для Західноєвропейського Союзу сьогодні є актуальним більш чітке визначення свого місця та цілей на континенті, його граничних можливостей, концепції розподілу оборонних обов'язків з НАТО³.

Головним чином цьому заважає ускладнена конфліктами обстановка на континенті, яка не дозволяє засновникам ЄС зосередитись на виробленні довготривалої оборонної стратегії.

Позначається також і традиційне прагнення Європейського Союзу до політики "м'якої безпеки", повне покладання на дипломатичні та економічні важелі. Має значення і те, що в НАТО, яка готова до застосування силових аргументів, вирішальний голос належить не європейцям, а США. Відсутність таких аргументів у ЗЄС можливо і привела Європу до поразки у врегулюванні боснійської кризи.

У процесі набуття ЗЄС більшої ваги у європейських справах видається перспективним пошук можливостей поширення впливу Союзу на країни Центральної і Східної Європи шляхом посилення його ролі у стабілізації у цьому регіоні та у врегулюванні конфліктів на просторі СНД.

Підтвердженням пріоритетності для ЗЄС регіону Центральної і Східної Європи став факт формалізації відносин ЗЄС з дев'ятьма країнами Центральної і Східної Європи (6 країн-членів колишньої ОВД: Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія, Болгарія плюс країни Балтії, що разом складають так званий формат "6+3"), до яких у 1995 році приєдналась Словенія. Заснування спочатку Консультативного Форуму ЗЄС, а потім перетворення його у 1994 році на інститут асоційованого партнерства стали серйозним кроком уперед у розбудові співробітництва Союзу з країнами Центральної і Східної Європи. Статус асоційованого партнера передбачає участь у операційному розвитку ЗЄС, в спільних військових навчаннях, в миротворчих та інших операціях, обмін інформацією, періодичні консультації з питань, що становлять спільний інтерес, та інше⁴. Цілком вірогідно, що політичні і воєнні зв'язки Західної Європи з цими державами в рамках можливостей ЗЄС по вагомості можуть вийти за межі тих, які запропоновані сьогодні програмою "Партнерство заради миру".

Останнім часом намітилася стійка тенденція до зміцнення та поглиблення відносин ЗЄС з нейтральними державами Європи. Так, Австрія, Швеція та Фінляндія з 1995 року приймають участь у діяльності Союзу із статусом спостерігачів⁵.

Щодо України, то специфіка її нинішнього геополітичного становища полягає в тому, що у відповідності до раніше проголошеного прагнення до нейтралітету й позаблоковості наша держава може опинитися у несприятливій, з точки зору її національної безпеки, ситуації - між розширеними за рахунок країн Центрально-Східної Європи і

Балтії НАТО та ЗЄС (межа їх діяльності вже зараз досягла кордонів України) і таким новим блоковим утворенням, як система колективної безпеки СНД (Ташкентський договір 1992 р.).

Тому інтересам України, яка є невід'ємною частиною центрально-східноєвропейського регіону, слугувала б інтеграція її в майбутньому до структур ЗЄС, що має стати одним з важливих елементів майбутньої архітектури європейської безпеки.

У 1992-1993 роках Україна неодноразово наголошувала на особливій зацікавленості у розширенні контактів з Західноєвропейським Союзом і зокрема на значному інтересі щодо включення нашої держави в Консультаційний форум співробітництва з країнами Центральної і Східної Європи та Балтії, тобто надати Україні рівного статусу з іншими державами Центральної і Східної Європи⁶.

Починаючи з 1994 року, Україна активно порушує питання про формалізацію відносин з ЗЄС у статусі асоційованого партнера. Проте існуючий в ЗЄС порядок, коли надання статусу асоційованого партнера жорстко ув'язується з наявністю у країні-претендента Європейської Угоди про асоціацію з ЄС, до останнього часу не дозволяв позитивно вирішити це питання.

В цьому контексті слід зазначити, що обраний ЗЄС підхід - вибирати партнерів з країн Центральної і Східної Європи за так званою формулою "6+3" є, по суті, дискримінаційним і фактично прокладає нову лінію розподілу в Європі. Безумовно, формула "6+3" виникла у конкретному історичному контексті. Але зараз вона не враховує сучасних політичних зрушень та потреб і має бути змінена, коли це стосується політичного співробітництва, а особливо в галузі регіональної безпеки⁷.

Першим вагомим кроком на шляху до налагодження конструктивного діалогу з ЗЄС стало поширення через Посольство України в Брюсселі у вересні 1994 р. українського Меморандуму щодо шляхів майбутнього співробітництва між Україною і Західноєвропейським Союзом.

Активність України щодо налагодження відносин з ЗЄС сприяла певному перегляду позиції Союзу стосовно нашої держави. У березні 1995 року Постійна Рада ЗЄС ухвалила рішення про відносини з Україною і Росією, яким закладаються, зокрема, регулярні контакти між Україною і ЗЄС, в тому числі і на парламентському рівні. В Бірмінгемській декларації Ради міністрів ЗЄС (травень 1996 року) наша держава визначена як важливий європейський партнер Союзу⁸.

Проте питання про формалізацію відносин між Україною і ЗЄС досі залишається невирішеним. Подальша відмова ЗЄС від формалізації стосунків з нашою державою штучно відокремлює Україну від решти країн Європи у вирішенні питань регіональної безпеки, що може призвести до дестабілізації ситуації в регіоні ЦСЄ і в Європі в

цілому, а також ігнорує вже існуючі двосторонні відносини України з усіма країнами-членами ЗЄС та його асоційованими партнерами у військово-політичній галузі, а також стосунки з іншими європейськими та євроатлантичними структурами. В цьому контексті варто зауважити, що відносини нашої держави з двома з них, що мають неабиякий вплив на здійснення політики в сфері безпеки на європейському континенті, - ЄС та НАТО - тим чи іншим чином вже формалізовано. На сьогодні завершено процес ратифікації усіма державами-членами ЄС підписаної у червні 1994 року Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС і вона набула чинності. Як відомо, наслідком цієї події буде проведення переговорів і створення зони вільної торгівлі між нашою державою і ЄС з наступним підписанням Європейської Угоди про асоціацію. З липня минулого року між Україною і НАТО встановлені відносини "особливого партнерства", закріплені у відповідному документі - Хартії про особливе партнерство. Успішна імплементація обох документів відкриває перед нашою державою можливості не тільки для більш тісної співпраці в сфері безпеки з обома інституціями, але й слугуватиме надійною основою для прискорення процесу повної інтеграції з ними. Варто також зазначити, що у випадку формалізації відносин між Західноєвропейським Союзом і Україною з наданням їй статусу асоційованого партнера у Росії не буде формальних підстав для заперечень з посиланням на небажаність розширення зони діяльності ЗЄС до кордонів РФ за рахунок участі України в Союзі. Вже з травня 1994 року Російська Федерація безпосередньо межує з країнами-асоційованими партнерами ЗЄС - державами Балтії.

Проте, незважаючи на відсутність формального статусу, наша держава намагається сьогодні активно налагоджувати стосунки з ЗЄС, підтримує постійний контакт з його Секретаріатом та Парламентською Асамблеєю. Останнім часом з боку Союзу також висловлюється зацікавленість у розвитку практичної співпраці з Україною, зокрема в галузі авіаційних перевезень, звертається увага на український досвід в проведенні миротворчих операцій. Важливим кроком у цьому напрямі є підписаний 30 червня минулого року Документ про співробітництво в галузі авіаційно-транспортних перевезень між Україною і ЗЄС⁹.

Посилення політичного діалогу та співробітництва між ЗЄС та Україною являтиме собою надійну гарантію проти відродження тенденцій до розподілу "сфер впливу" і сприятиме стабільності в регіоні Центральної і Східної Європи. Активна співпраця надасть нові можливості для розширення військових, військово-технічних та політичних двосторонніх відносин між Україною і всіма членами та асоційованими членами і партнерами Західноєвропейського Союзу. Ще одним важливим наслідком активізації співробітництва ЗЄС і України може бути сприяння виробленню, ухваленню та втіленню в життя подальших за-

ходів в галузі контролю над озброєннями, роззброєнням, а також зміцнення взаємодовіри і безпеки у Європі.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ WEU TODAY. - WEU Secretariat-General, Brussels, 1997, p. 46
- ² Ibid., p. 13
- ³ NATO Handbook. - NATO Office Of Information And Press, Brussels, 1995, p. 198
- ⁴ Ibid., p. 199 - 200
- ⁵ WEU TODAY. - WEU Secretariat-General, Brussels, 1997, p. 30
- ⁶ Україна і ЄС: сучасний стан та перспективи взаємовідносин. Аналітична доповідь. - УЦЕПД. - К., 1997. - С.36.
- ⁷ Там же. - С. 37.
- ⁸ Там же. - С. 37.
- ⁹ Там же. - С. 39.